

MINISTERIE VAN LANDBOUW EN VISSERIJ

GS 35

's-Gravenhage, 17 januari 1969.

naad voor Europese Zaken
23 januari 1969/4

351.000(4) : 336
landbouw.

Aan:

de Heer Minister-President,
Voorzitter van de Raad van Ministers,
Plein 1813 no. 4,
's-Gravenhage.

REZ 21 februari 1969/3
Raspoken
REZ 17 maart 1969/4

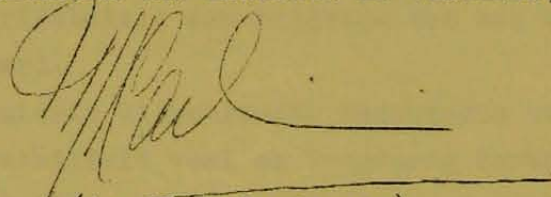
Betreft: nota over het komend overleg over de E.E.G.-landbouwpolitiek
inzake prijsvoorstellen en structuurmemorandum.

REZ 21 maart 1969/3 Bermpster

Ten behoeve van de vergadering van de R.E.Z. van 23 dezer doe ik
U bijgaand een nota toekomen over het komend overleg over de E.E.G.-
landbouwpolitiek.

Deze nota is mede naar de Coördinatie Commissie gezonden ten
behoefte van haar vergadering op 20 januari a.s..

DE MINISTER VAN LANDBOUW EN VISSERIJ,

(ir. P.J. Lardinois)

MINISTERIE VAN LANDBOUW EN VISSERIJ.

HET KOMENDE OVERLEG OVER DE EEG-LANDBOUWPOLITIEK
PRIJSVOORSTELLEN EN STRUCTUURMEMORANDUM.

Verscheidene jaren heeft het gemeenschappelijke landbouwbeleid een centrale plaats ingenomen onder de werkzaamheden van de Gemeenschap. Het heeft zich vooral gericht op de totstandbrenging van een gemeenschappelijk markt- en prijsbeleid, welk beleid thans meer dan 90 % van de landbouwproductie omvat. Het transformeren van een zestal uiteenlopende stelsels van marktordening tot een uniform geheel heeft zich - eenmaal in 1961/62 op gang gekomen - in een snel tempo voltrokken. Gezien de omvang van het terrein en het gewicht van de te nemen besluiten kan het niet anders, dat de compromissen welke deel uitmaken van de verkregen resultaten, de kritische aandacht verdienen. De noodzaak van dit laatste won snel aan urgentie bij het optreden van enkele onevenwichtigheden in de markt. Het is tegen deze achtergrond, en gezien de ontwikkelingen op de markt bij bepaalde sectoren, dat de Commissie een Memorandum in uitzicht heeft gesteld, dat als grondslag moet dienen voor een fundamenteel overleg over het landbouwbeleid. In het door de Commissie uitgebrachte Memorandum neemt een aantal vraagstukken van agrarisch-structurele aard een centrale plaats in. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de vraag op welke wijze in het kader van het markt- en prijsbeleid een bijdrage tot een evenwichtiger markt kan worden bevorderd.

Het door de Europese Commissie uitgebrachte Memorandum over de EEG-structuurpolitiek zal ongetwijfeld veel en langdurig beraad vragen. De discussies hierover zullen, naar stellig verwacht moet worden, nog niet zijn afgesloten op het moment dat de landbouwprizen voor de komende campagne moeten worden vastgesteld. Niettemin zal de houding van de Nederlandse Regering bij deze prijsvaststelling mede moeten worden bepaald tegen de achtergrond van het structuurprogramma van de Commissie.

Gezien de huidige situatie in de landbouw zal het beleid er meer op gericht moeten zijn om met behoud van het bestaand instrumentarium de voortbrenging van die produkten waarvan overschotten zijn ontstaan of dreigen te ontstaan af te remmen.

I. DE PRIJSVOORSTELLEN 1969/70 EN ENKELE AANVULLENDE MAATREGELEN.

Algemeen.

Aangezien de prijsvoorstellen 1969/70 nauw samenhangen met de maatregelen die door de Commissie worden voorgesteld voor het in evenwicht brengen van de markten, is deze problematiek als één geheel behandeld.

Wat de prijsvoorstellen 1969/70 betreft kan in het algemeen worden opgemerkt dat realisatie van deze voorstellen de reeds bestaande onevenwichtigheid tussen het economisch klimaat voor de akkerbouw enerzijds en voor de melkveehouderij anderzijds nog versterken.

Voor de akkerbouwsector worden immers een aantal prijsverlagingen - granen, suikerbieten en koolzaad - voorgesteld, terwijl voor de melkveehouderij de richtprijs voor de melk op hetzelfde peil wordt gehandhaafd en de rundvleesproduktie iets aantrekkelijker wordt gemaakt via een premie van f 0,36 per kg. levend gewicht voor bepaalde soorten kwaliteitsvlees.

Gegeven de algemene economische ontwikkeling waarmee ook de landbouw in Nederland wordt geconfronteerd - een verwachte loonkostenstijging in 1969 van 8,5 % en een stijging van het prijsniveau met 5 % - acht ik de Commissievoorstellen voor de akkerbouw niet aanvaardbaar. Indien het akkerbouwpeil globaal op hetzelfde peil wordt gehandhaafd, betekent dit reeds een relatieve prijsdaling ten opzichte van de overige sectoren van onze volkshuishouding en, rekening houdend met de verwachte stijging van het kostenpeil, een verslechtering van de toch al matige rentabiliteit van de akkerbouwproduktie in ons land.

In de gegeven situatie meen ik derhalve niet verder te kunnen gaan dan het globaal handhaven van het thans bestaande akkerprijspeil ook voor het jaar 1969/70.

In het hierravolgende gedeelte is het beleid voor de verschillende produktensectoren nader uitgewerkt.

1. De sector granen.

Het Commissievoorstel valt in twee delen uiteen:

- a. Voor durumtarwe en rijst stelt de Commissie voor zowel de richtprijzen als de basisinterventieprijzen ongewijzigd te handhaven.
- b. Voor zachte tarwe en voor voedergranen stelt de Commissie eveneens dezelfde richtprijzen voor, maar met een verlaging

van de basisinterventieprijzen met f 0,36 per 100 kg. Deze verlaging heeft ten doel de concurrentiepositie van de gemeenschapsgranen ten opzichte van de ingevoerde granen te verbeteren.

De ervaringen welke de laatste jaren met het Europese graanbeleid zijn opgedaan maken het inderdaad wenselijk dat de marge tussen de richtprijzen en de interventieprijzen voor zachte tarwe en voedergranen wat wordt vergroot. Een dergelijke maatregel kan worden beschouwd als een aanpassing van het EEG-graanbeleid aan de in toenemende mate geconstateerde invoer van geïmporteerde granen beneden de daarvoor geldende drempelprijzen.

Voor wat de graansoorten tarwe en rogge betreft - waarvoor de interventieprijzen in sterke mate het feitelijke marktprijspeil bepalen - ga ik ermee accoord dat, conform het Commissievoorstel, deze grotere marge bereikt wordt door bij gelijkblijvende richtprijzen de basisinterventieprijzen met f 0,36 per 100 kg. te verlagen (circa 1 %).

fin: $\frac{0,36}{100}$ per kg

Voor de overige voedergranen - maïs, gerst, ~~so~~ghum en haver - meen ik dat deze grotere marge gerealiseerd moet worden door een verhoging van de richtprijzen met 1 % bij gelijkblijvende interventieprijzen. Op deze wijze kan de prijsafstand tussen tarwe en voedergranen wat worden verkleind, waardoor een evenwichtiger productiepatroon in de graansector wordt bevorderd.

Tenslotte zij opgemerkt, dat het Landbouwschap heeft voorgesteld de richtprijs voor tarwe met 2 % en voor voedergranen met 4 % te verhogen, teneinde rekening te houden met de verwachte stijging van het kostenpeil.

2. De suikersector.

Het Commissievoorstel voor suikerbieten en suiker omvat:

- a. Een verlaging van het volledig gegarandeerde kwantum suiker met 3,65 % van 6.594.000 ton tot 6.352.500 ton.

Dit laatste kwantum dat 105 % van de geschatte consumptie 1969/70 vertegenwoordigt zal in de komende jaren op dit niveau worden gehandhaafd tot het moment waarop de suikerconsumptie in de Gemeenschap dit peil heeft bereikt.

Daarna zal het gegarandeerde kwantum worden afgestemd op de consumptie in de Gemeenschap. In feite betekent dit dat genoemde 105 % in de loop van enkele jaren geleidelijk zal

worden teruggebracht tot 100 %.

- b. Een lineaire verlaging van de nationale basisquota voor de eerstkomende jaren met 5 % van 6.480 000 ton tot 6.150.000 ton. De som van de basisquota wordt dus iets meer verlaagd dan het gegarandeerde kwantum. Het Nederlandse basisquotum ondergaat in het Commissievoorstel een verlaging van 550.000 ton tot 522.500 ton.
- c. Een verlaging van de minimumprijzen voor suikerbieten (excl. pulp):
- binnen het basisquotum van f 61,54 tot f 57,92 per ton
 - tussen basisquotum en maximumquotum van f 36,20 tot f 32,58 per ton.

Dit Commissievoorstel voorziet in een forse beperking van de garantie voor suikerbieten en suiker via:

- een verlaging van de minimumgarantieprijs voor suikerbieten binnen het basisquotum met f 3,62 per ton, welke prijsverlaging wordt doorberekend in een overeenkomstige verlaging van de interventieprijs voor suiker;
- een verschuiving van de kosten van de afzet van surplus-suiker van het Europese Landbouwfonds naar de suikerbietenproducenten als resultaat van de volgende maatregelen:
 - (1) een verlaging van het gegarandeerde kwantum met 3,65 %
 - (2) een verlaging van de som van de basisquota met 5 %
 - (3) een verlaging van de minimumprijs voor de "halfvette" suikerbieten met f 3,62 per ton.

Ik meen dat een cumulatie van al deze elementen een te forse ombuiging van het beleid in deze sector inhoudt, hetgeen met het oog op de rentabiliteit van de suikerbietencultuur - en daarmee van de gehele akkerbouwsector - niet verantwoord is. Naar mijn mening kan niet verder worden gegaan dan de suikerbietenproducenten in meerdere mate te laten bijdragen in de verliezen op de afzet van surplussuiker. In concreto betekent dit dat ik bereid ben het Commissievoorstel te aanvaarden, met uitzondering van de daarin voorgestelde verlaging van de minimumgarantieprijs voor de suikerbieten die worden geproduceerd binnen de (nieuwe) basisquota.

Het Landbouwschap heeft voorgesteld het beleid 1968/69 zowel wat de prijzen als wat de basisquota betreft ongewijzigd te handhaven. Daarbij is in het bijzonder gewezen op het feit dat het Nederlandse basisquotum in vergelijking met de quota der andere

Lid-Staten destijds relatief laag is vastgesteld. Een lineaire verlaging van de basisquota treft daarom de Nederlandse suikerbietenteelt veel sterker dan de in de andere Lid-Staten.

3. De sector oliën en vetten.

Het Memorandum van de Europese Commissie stelt een volledige herziening van het oliën- en vettenbeleid voor, teneinde te komen tot een meer bevredigend, stabiel prijspeil in deze sector van de gemeenschappelijke markt. Kort samengevat wordt voorgesteld:

- a. In internationaal verband te streven naar een stabilisatie van de wereldmarkt, conform het voorstel dat de Commissie tijdens de Kennedyronde aan de Raad heeft voorgelegd.
- b. In afwachting van een internationale stabilisatie-overeenkomst betreffende oliën en vetten dient een communautair urgentieprogramma te worden opgesteld, dat voorziet in de invoering van een belasting op oliehoudende zaden, de produkten die daaruit verkregen worden - oliën, vetten en perskoeken - en een aantal daarmee concurrerende produkten o.a. dierlijke vetten en eiwitten.

Deze belasting, welke jaarlijks per produktengroep zou moeten worden vastgesteld, zou voor het jaar 1969/70 moeten bedragen:

- voor oliën en vetten f 7,24 tot f 21,70 per 100 kg. afhankelijk van de prijsontwikkeling op de wereldmarkt
- voor perskoeken en vismeel f 10,86 per 100 kg.

Op oliehoudende produkten van oorsprong uit de geassocieerde Afrikaanse Staten en Landen en Gebieden (verzee zou een financiële compensatie moeten worden verstrekt uit de opbrengst van genoemde belasting.

- c. Een verlaging van de richtprijs en de basisinterventieprijs voor koolzaad met f 1,81 per 100 kg (bijna 3 %) teneinde het tempo van de areaaluitbreiding van koolzaad in de Gemeenschap af te remmen. Ter oriëntatie zij vermeld dat de huidige interventieprijs - Rotterdam thans f 68,40 per 100 kg bedraagt.

Het kan niet worden ontkend, dat het in het GATT geconsolideerde liberale invoerbeleid van de Gemeenschap voor oliën, vetten en eiwitrijke voedermiddelen tot aanzienlijke spanningen binnen het gemeenschappelijk landbouwbeleid heeft geleid. De laatste jaren zijn deze spanningen in aanzienlijke mate toegenomen.

→ chactisch uitbreiding
kennedy-ronde
D. 60 m. \$
+ Part II OOC.

c. f. kvl ↑

door de opgetreden daling van de wereldmarktprijzen voor de belangrijkste oliesoorten. Deze spanningen treden met name op in het vlak van de afzet, waar de plantaardige oliën en vetten in concurrentie treden met in de Gemeenschap geproduceerde boter en olijfolie. Gelet op deze spanningen kan er moeilijk bezwaar tegen worden gemaakt indien de Gemeenschap het initiatief neemt voor onderhandelingen over een internationale overeenkomst ter stabilisatie van de marktprijzen in de oliën- en vettensector.

Bepaald bezwaarlijk acht ik het evenwel indien de Gemeenschap, thans reeds vooruitlopend op deze onderhandelingen, een urgentieprogramma zou invoeren, dat voorziet in een gemeenschapsbelasting op de genoemde produkten. Zowel op grond van binnenlandse politieke overwegingen als met het oog op de ernstige handelspolitieke moeilijkheden welke daar het gevolg van zouden zijn, acht ik dit onverantwoord.

Ik wil er overigens wel op wijzen dat in de voorstellen van de Commissie het reeds oude vraagstuk van de oliën- en vettenbelasting een duidelijke verschuiving heeft ondergaan:

- In de Raadsresolutie van mei 1968, die de instelling van een belasting op oliën en vetten conform de Raadsresolutie van 1964 bevestigde, was sprake van een belasting van maximaal 350 mln. DM, hetgeen overeenkomt met f 0,10 à f 0,125 per kg. margarine. Thans spreekt de Commissie over een belasting van 60 r.e. per ton, d.i. f 0,18 à f 0,24 per kg. margarine. Daarenboven wordt thans een forse belasting op eiwitrijke veevoeders voorgesteld.
- Was de in 1964 voorgestelde belasting bedoeld ter dekking van de financiële lasten van het oliën- en vettenbeleid - waarvoor inmiddels andere regelingen zijn vastgesteld - thans wordt er een veel directere relatie gelegd met het zuivelbeleid.
- Bij de aankondiging van de Commissie dat zij voorstellen zal indienen tot invoering van een belasting op de onderhavige produkten wordt met geen woord gerept over een voorstel tot gelijktijdige versterking van de budgettaire bevoegdheden van het Europese Parlement.

Voor wat de voorgestelde verlaging van de koolzaadprijs betreft, deze acht ik niet juist. Deze prijsverlaging heeft betrekking op koolzaad van de oogst 1969 waarvan de uitzaai reeds in augustus

van de (200/100)
voorstel!

1968 heeft plaats gevonden en kan daarom geen invloed meer uitoefenen op de koolzaadproduktie van de oogst 1969.

De richtprijs en de basisinterventieprijs voor koolzaad dienen naar mijn mening daarom ongewijzigd te worden gehandhaafd.

Het Landbouwschap heeft voorgesteld genoemde prijs met 6 % te verhogen, teneinde rekening te houden met de stijging van het kostenpeil en het scheppen van een ruimere vruchtwisselingsmogelijkheid voor de op de graanteelt gespecialiseerde akkerbouwbedrijven, vooral in de provincie Groningen.

4. De melk- en zuivelsector.

Het Commissievoorstel houdt, kort samengevat, in :

a. Handhaving van de richtprijs voor de melk van f 35,50 per 100 kg. melk met 3,7 % vet. Zolang de overschotten in de zuivelsector blijven bestaan, kan deze prijs naar het oordeel van de Commissie niet worden verhoogd.

b. Handhaving van hetzelfde gemeenschappelijke interventieniveau voor de combinatie boter + mager melkpoeder, maar met een belangrijke verschuiving in de verhouding tussen de waarde van het melkvet en de ondermelk:

	<u>1968/69</u>	<u>1969/70</u>
Interventieprijs boter	f 6,28 per kg	f 4,02 per kg
Interventieprijs mager melkpoeder	" 149,50 per 100 kg	" 258,- per 100 kg

c. Afschaffing van de thans bestaande nationale correctieven op de interventieprijzen voor boter en mager melkpoeder. Deze correctieven bedragen thans:

	Boter	Mager melkpoeder
Duitsland en Nederland	- 24 pf per kg	-
Frankrijk en BLEU	+ 11 pf per kg	+ 11 pf per kg

d. Doorberekening van de hogere waarde van de ondermelk in hogere toeslagen op vloeibare ondermelk en mager melkpoeder die voor de veevoeding worden gebruikt.

	<u>1968/69</u>	<u>1969/70</u>
Toeslag ondermelk	f 5,43 per kg	f 15,39 per kg
Toeslag mager melkpoeder	" 30,-- per 100 kg	" 138,-- per 100kg

Invoering van een slachtpremie van 300 r.e. per melkkoe voor veehouders met méér dan 2 koeien die bereid zijn hun gehele

melkveestapel op te ruimen. Het aantal koeien waarvoor per veehouder premie zal worden verstrekt mag niet groter zijn dan de gemiddelde melkveestapel over het jaar 1968. Bij een veronderstelde afslacht in 1969 van 250.000 stuks bedragen de kosten van deze regeling $250.000 \times f 1086,- = f 270 \text{ mln.}$

Het prijspeil.

Een fundamentele verbetering van de zuivelsituatie is slechts mogelijk indien de E.E.G. erin slaagt de regelmatige stijging van de melkproduktie in de Gemeenschap tot staan te brengen. Een van de middelen welke daartoe zou kunnen bijdragen vormt een prijsbeleid dat erop gericht is dat de niet-economische produktie geleidelijk verdwijnt.

De vraag is in welke mate deze doelstelling in het E.E.G.-melkprijsbeleid zou kunnen worden ingebouwd.

De Commissie heeft voorgesteld de richtprijs en het interventieniveau ongewijzigd te handhaven, met afschaffing van de thans bestaande nationale correctieven op het interventieniveau. Ik heb daar wel begrip voor, omdat dit betekent dat voor Frankrijk en België het interventieniveau reeds met 4 % - nl. 1,5 pf per kg melk - wordt verlaagd.

In beginsel zou een verdergaande afremming van de melkproduktie via het prijsbeleid mogelijk zijn, door de melkveehouders in de toekomst te laten bijdragen in de kosten van het zuivelbeleid. Een dergelijke extra rem is echter in de Gemeenschap technisch vrijwel niet uitvoerbaar en zal zeker op groot verzet stuiten bij de Franse en Belgische delegatie die in het Commissievoorstel reeds met een prijsverlaging worden geconfronteerd. Ik acht het niet wenselijk dat Nederland voor een dergelijke beleidsopzet pleit, mede met het oog op het risico dat dan andere delegaties nationale produktiecontingenten zullen gaan bepleiten, die het voortbestaan van de gemeenschappelijke zuivelmarkt in gevaar kunnen brengen.

Verschuiving waardeverhouding melkvet : ondermelk.

De door de Commissie voorgestelde drastische wijziging in de verhouding tussen de waarde van het melkvet en de ondermelk, komt in feite neer op een subsidiëring van de boter, waarbij de subsidie via de voor veevoederdoeleinden gebruikte ondermelk en magere melk-

poeder wordt uitbetaald.

De doorvoering van deze belangrijke verschuiving stuit op verschillende bezwaren:

1. Door de Commissie worden de extra lasten voor de hogere toeslagen op ondermelk en mager melkpoeder geraamd op 580 mln. re. d.i. f 2,1 miljard. Deze extra lasten vloeien voort uit het opbrengstverlies dat optreedt bij de voorgestelde verlaging van de boterprijs:

Huidige situatie: ca. 1.200.000 ton à f 6,28 = f 7,5 miljard

Nieuwe situatie: ca. 1.380.000 ton à f 4,02 = " 5,5 "

Opbrengstverlies f 2 miljard

Daarbij dient wel te worden opgemerkt dat de Commissie rekent op een meerverbruik van 180.000 ton boter waarvoor de afzetverliezen thans rond f 1 miljard bedragen. Netto betekent een en ander derhalve een lastenverzwaring voor het Europese Landbouwfonds van ca. f 1 miljard.

2. De drastische verhoging van de toeslagen op ondermelk en mager melkpoeder voor veevoederdoeleinden dreigt het gehele systeem onwerkbaar te maken. Het ontstaan van fraudes wordt er door in de hand gewerkt.

3. De voorgestelde nieuwe waardeverhouding melkvet: ondermelk heeft tenslotte ook neveneffecten voor de andere zuivelprodukten. Deze kunnen geschat worden op :

kaas	+ f 20,-- per 100 kg.
consumptiemelk	+ " 1,-- per 100 kg.
vol melkpoeder	+ " 10,-- per 100 kg.

Gelet op deze bezwaren acht ik de door de Commissie voorgestelde drastische wijziging van de verhouding tussen de waarde van het melkvet en de ondermelk niet verantwoord. Wel acht ik het mogelijk en verantwoord een wat bescheidener stap in deze richting te doen, waarbij ik ernaar zou willen streven de hogere waarde van de ondermelk ~~zoveel mogelijk~~ door te berekenen aan de verbruikers-veehouders.

Nader uitgewerkt betekent dit dat ik zou willen streven naar één van de volgende alternatieven:

Alternatief I :

volledig landbouw

	1968/69	1969/70
Interventieprijs boter	f 6,28 per kg ¹⁾	f 6,05 per kg
" mager melkpoeder	" 149,50 per 100 kg	" 160,-- per 100 kg.

In dit alternatief zouden de thans bestaande toeslagen op ondermelk en mager melkpoeder voor veevoederdoeleinden ongewijzigd gehandhaafd kunnen worden.

Alternatief II :

	1968/69	1969/70
Interventieprijs boter	f 6,28 per kg	f 5,85 per kg
" mager melkpoeder	" 149,50 per 100 kg	" 170,-- per 100 kg.

In dit alternatief zouden de thans bestaande toeslagen op ondermelk en mager melkpoeder voor veevoederdoeleinden met de helft van de stijging van de waarde van de ondermelk verhoogd moeten worden tot

	1968/69	1969/70
Toeslag ondermelk	f 5,43 per 100 kg	f 6,43 per 100 kg
Toeslag mager melkpoeder	" 30,-- per 100 kg	" 40,-- per 100 kg

In beide gevallen verdient het aanbeveling de toeslageregeling voor teruggeleverde ondermelk facultatief te stellen. In dat geval zou Nederland van de toepassing ervan moeten afzien.

Slachtpremie.

i / E. van de best
E. van de best
1000,-
per 1000,-

Voor wat de door de Commissie voorgestelde slachtpremie van f 1086,- per melkkoe betreft ben ik bereid hiermede in het jaar 1969 te experimenteren. Indien deze premie wordt gericht op beëindiging van de melkveehouderij op bedrijven met een kleine melkveestapel kan dit tevens bijdragen tot verbetering van de bedrijfsstructuur. Deze slachtpremie zou grotendeels ten laste moeten komen van de afdeling Oriëntatie van het Europese Landbouwfonds.

f. 75 ml v.e. / 1000

Tenslotte zij nog vermeld dat het Landbouwschap wel zal meegaan met handhaving van de richtprijs van de melk op f 35,30 per

1) Nederlandse interventieprijs boter (excl. BTW) vanaf 1 januari 1969 is f 6,06 per kg.

100 kg met 3,7 % vet. Het Landbouwschap acht het evenwel noodzakelijk het interventieniveau voor de combinatie boter + mager melkpoeder wat te verhogen, teneinde te waarborgen dat de richtprijs ook in de praktijk kan worden gerealiseerd. De gedachten van het Landbouwschap gaan daarbij uit naar het interventieniveau zoals dat in het jaar 1968/69 voor Frankrijk en België is toegepast. Met een beperkte verschuiving in de verhouding tussen de waarde van het melkvet en de ondermelk kan het Landbouwschap instemmen.

5. De sector rundvlees.

De Commissie stelt voor de oriëntatieprijzen voor slachtrunderen en slachtkalveren ongewijzigd te handhaven.

Voor wat de slachtrunderen betreft ziet de Commissie - hoewel de vooruitzichten voor de rundvleesmarkt in het jaar 1969/70 onder normale weersomstandigheden gunstig worden geacht - weinig mogelijkheden om een hoger marktprijspeil te realiseren. Indien onder deze omstandigheden toch tot verhoging van de oriëntatieprijs en het interventieniveau zou worden overgegaan, lopen wij het risico dat dit onder bepaalde omstandigheden tot omvangrijke interventies in de markt zou kunnen leiden.

Teneinde toch de vleesproductie te stimuleren, stelt de Commissie een mestpremie van f 36,20 (10 r.e.) per 100 kg levend gewicht voor, te verstrekken op jonge slachtrunderen - leeftijd hoogstens 18 maanden en een levend gewicht van tenminste 450 kg - waarvoor mestcontracten worden afgesloten.

Voor wat de prijzen betreft kan ik mij verenigen met handhaving van de bestaande oriëntatieprijzen voor het jaar 1969/70.

Voor de vraag of de voorgestelde mestpremie verantwoord moet worden geacht is doorslaggevend of men hiervan een invloed op de melkproductie mag verwachten. Naar de mening van deskundigen is dit nauwelijks het geval, omdat er voldoende mogelijkheden bestaan via een grotere aanfok en een minder strenge selectie van de melkveestapel meer jonge runderen voor de contractmesterij met premie beschikbaar te krijgen, zonder dat dit een inkrimping van de melkveestapel tot gevolg heeft.

Bovendien worden er thans reeds jaarlijks in de Gemeenschap ca. 2,5 mln. van deze dieren geslacht. De Commissie hoopt dat bij de invoering van het premiestelsel dit aantal zal oplopen tot 2,8 mln. De kosten van deze premiëring - 2,8 mln. dieren à 50 r.e. per dier = ca. f 500 mln. - staan naar mijn mening in geen verhouding tot de resultaten welke ervan verwacht worden. Ik acht de invoering van een dergelijke mestpremie dan ook niet verantwoord.

*Zelf maken van
doel jaarkr.*

Het Landbouwschap heeft voorgesteld de orientatieprijzen in de sector rundvlees met 5 % te verhogen, teneinde rekening te houden met de stijging van het kostenniveau en met het doel een stimulans te scheppen voor een uitbreiding van de rundvleesproduktie ten koste van de melkproduktie.

II. DE VOORGESTELDE STRUCTUURMAATREGELEN.

A. 1. Karakter en grondbeginselen van het structuurprogramma.

De in het Commissiememorandum voorgestelde structuurmaatregelen op langere termijn zijn geen voorstellen in de formele zin van het woord. Het gaat veeleer om een assortiment van uiteenlopende, mogelijke, maatregelen en acties die er toe moeten leiden de landbouw uit zijn ongunstige economische en sociale positie te halen en tevens de voorwaarde te scheppen voor een economisch evenwichtiger bijdrage van de landbouw aan de totale economie. Een belangrijk deel van de voorgestelde maatregelen moet ertoe dienen, de structurele aanpassingen die zich op verschillende terreinen in de landbouw reeds voltrekken, te versnellen en te intensiveren.

Het totaal van het structuurprogramma draagt voornamelijk het karakter van een discussienota die het overleg over het agrarisch structuurbeleid op gang moet brengen. Als zodanig is het een belangwekkend document.

De Commissie noemt een viertal algemene beginselen voor de uitvoering van haar programma. (Par. 61-67 van het Memorandum inzake de hervorming van de landbouw in de E.E.G.):

- medewerking van de landbouwers en door hen uit eigen vrije wil genomen initiatieven;
- differentiatie van de maatregelen naar gelang de regionale situaties verschillen;
- communautaire opzet met gedecentraliseerde en nationale uitvoering der maatregelen;
- gedeeltelijke gemeenschappelijke financiering.

Wat betreft de voorgestelde acties is een driedeling te maken in maatregelen ter verbetering van de produktiestructuur (zie sub. 2), onttrekking van gronden aan hun landbouwbestemming (3) en verbetering van de marktstructuur en commercialisatievoorwaarden (4).

2. Hervorming van de produktiestructuur.

(Par. 68 - 102 Memorandum inzake de hervorming van de landbouw in de E.E.G.)

Uitgangspunt is de vorming van minder maar grotere en modernere bedrijven teneinde een efficiëntere exploitatie te bevorderen.

- a. Een reeks van voorzieningen is gericht op het vertrek van 5 mln. mannelijke arbeidskrachten, meest bedrijfshoofden, in de periode 1970 - 1980.

Zo kunnen aan landbouwers, die de landbouw verlaten en hun grond inbrengen in het kader van het programma premies worden toegekend, hetzij als uitkering boven de koopson, hetzij als een uitkering ineens van de pachtwaarde over de eerste negen jaar. Tevens zouden zij studiebeurzen voor hun kinderen kunnen ontvangen (par. 70 - 73 van het Memorandum). Landbouwers van 55 jaar en ouder kunnen profiteren van een afvloeiingsregeling, die veel overeenkomsten vertoont met onze huidige saneringsregeling voor het Ontwikkelings- en Saneringsfonds (par. 74).

Tenslotte worden faciliteiten voorzien voor hen die naar een ander beroep willen overgaan, zoals verbetering van de beroepsopleiding, beroepskeuzevoorlichting en werkloosheidsuitkeringen, indien de betrokkene na omscholing geen werk zou kunnen vinden. Het Europees Sociaal Fonds zou een taak moeten krijgen bij het financieren van omscholingsmogelijkheden en verhuizings- en installatiekosten (par. 75 - 81).

Door een actieve regionale ontwikkelingspolitiek zou nieuwe werkgelegenheid geschapen moeten worden (par. 82 - 88).

- b. De tweede categorie van maatregelen strekt tot modernisering en bedrijfsvergroting.

Hiervoor worden de volgende doelstellingen geformuleerd. Bij wijze van eerste stap het scheppen van produktie-eenheden die belangrijk groter zijn dan het overgrote deel van de bestaande bedrijven. Een produktie-eenheid zou dan bestaan uit een bedrijf of uit meerdere bedrijven, die samenwerken bij de voortbrenging van een produkt. De bedrijfsgrootte zou aan bepaalde normen moeten voldoen (par. 90).

In een volgende fase is het beleid gericht op de oprichting van zgn. moderne landbouwbedrijven met een optimale omvang.

Bij een modern landbouwbedrijf zou, anders dan bij een produktie-eenheid, de samenstellende bedrijven alle grond, vee en uitrusting geheel moeten inbrengen en samenvoegen teneinde tot een gemeenschappelijke exploitatie te komen (par. 91).

Als stimulans voor de oprichting van produktie-eenheden en moderne landbouwbedrijven wordt gedacht aan de volgende steunmaatregelen:

- investeringssteun tot een gemiddelde hoogte van 30 %;
- kredietgaranties door speciale overheidsfondsen;
- starthulp voor moderne landbouwbedrijven (par. 92 - 94 en 96).

Voor bepaalde gespecialiseerde of kwaliteitsprodukties zullen bedrijven die niet aan de normen van bedrijfsomvang voldoen toch voor subsidie in aanmerking kunnen komen op voorwaarde dat

- hun produktie rendabel is;
- normale levensomstandigheden verzekerd zijn;
- zij zich contractueel gebonden hebben voor inkoop en afzet (bijv. producentengemeenschappen) (par. 95).

3. Vermindering van de oppervlakte cultuurgrond.

In de par. 103-107 van het Memorandum wordt gesteld, dat in de komende tien jaar vijf miljoen hectare landbouwgrond uit de produktie moet worden genomen. Tenminste vier miljoen hectaren zouden bebost moeten worden; de rest zou bestemd kunnen worden voor recreatiedoeleinden, natuurparken, e.d..

4. Aanpassing van de commercialisatie (par. 108-111).

De voorgestelde maatregelen terzake van de marktstructuur beogen een betere voorlichting van de handelspartners, grote discipline van de producenten en een zekere concentratie van het aanbod. In dit verband wijst de Commissie o.m. op:

- haar reeds ingediende voorstel voor een verordening betreffende producentengroeperingen;
- het belang van de oprichting van Europese beroepsorganisaties met o.a. als taken het marktonderzoek, reclame en het tot standbrengen van betrekkingen tussen producentengroeperingen enerzijds en inkoopcentrales, verwerkende industrie en groot-handel anderzijds.

B. Kanttekeningen.

1. Doelstellingen en middelen.

Met een aantal uitgangspunten van het Memorandum kan worden ingestemd. Het centrale thema is, dat de reeds sinds geruime tijd plaatsvindende afvloeiing van mankracht uit de landbouw onverminderd moet voortgaan. De voorziene halvering van de thans nog aanwezige beroepsbevolking in de komende 10 jaar lijkt een aanvaardbaar uitgangspunt. Slechts op deze wijze kan er binnen de landbouw voldoende ruimte worden geschapen voor de noodzakelijke aanpassingen. Aangezien op het stuk van de prijzen voorlopig weinig mogelijkheden voorhanden zijn om de inkomens in de landbouw te verbeteren, is het van des te meer belang, dat de produktiviteitsstijging een hoog tempo behoudt. De verwezenlijking van dit laatste is inderdaad voor een belangrijk deel van de bepleite migratie uit de landbouw afhankelijk.

Dat, tenslotte, de vereiste produktiviteitsstijging niet gepaard mag gaan met een overeenkomstige toename van de produktie - in sommige sectoren zelfs met een stabilisatie daarvan - is een doelstelling die onderschreven kan worden. In hoeverre om deze reden ook het uit de produktie nemen van landbouwgronden een dienstig middel kan zijn, zal in elk geval ernstig overwogen moeten worden.

Hoewel de hier geschetste grondgedachte van het programma duidelijk is, roept de uitwerking een groot aantal vragen op. Ten aanzien van bepaalde aanbevolen wegen verschil ik met de Commissie van inzicht.

2. Financiering.

In het Verdrag is op het gebied van de landbouw onderscheid gemaakt tussen enerzijds het totstandbrengen van een markt- en prijsbeleid en anderzijds het treffen van maatregelen op structureel gebied.

Beiden vallen onder de doelstellingen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid maar terwijl het eerste expliciet is geformuleerd, wordt ten aanzien van het structuurbeleid slechts gesproken van mogelijke coördinatie op het gebied van beroepsopleiding, landbouwkundig onderzoek, voorlichting en eventueel gemeenschappelijk gefinancierde projecten (art. 41 van het EEG-Verdrag).

Aan dit onderscheid ligt ten grondslag de overweging, dat voor het vestigen van een vrije interne markt van landbouwprodukten de vele uiteenlopende prijzen en prijsregelen onvermijdelijk

moeten plaatsmaken voor een uniform stelsel, doch dat zulks al-
lerminst noodzakelijk is voor velerlei regelingen in het structu-
rele en sociale vlak. Ook binnen elk van de Lid-Staten treft
men niet onbelangrijke verschillen aan tussen de diverse regio's.

Met bedoeld onderscheid heeft de Commissie dan ook, terecht,
rekening gehouden met het formuleren van de "grondbeginselen van
de uitvoering van het programma". (par. 61 t/m 67).

Daarin is sprake van de noodzaak, dat het ter discussie ge-
stelde beleid moet steunen op de medewerking van de landbouwbe-
volking en voorts van de noodzaak van regionale differentiatie.
Hierbij past een derde beginsel n.l. dat het te voeren beleid
wel op een gemeenschappelijke opzet moet berusten, doch gedecen-
traliseerd (Lid-Staten) moet worden uitgevoerd, terwijl tenslotte
de financiering ten dele nationaal zal moeten blijven plaatsvin-
den.

Niettemin is de Commissie in haar voorstellen ten aanzien
van de gemeenschappelijke financiering m.i. te ongenueanceerd
te werk gegaan.

Men zou er enerzijds mede kunnen instemmen, dat voor een
aantal acties, die onderdeel zijn van het gemeenschappelijk markt-
en prijsbeleid of nauw hiermee samenhangen gehele resp. gedeel-
telijke communautaire financiering wordt voorzien. In dit ver-
band kan gedacht worden aan een aantal acties ter bestrijding
van overschotten (bijzondere acties tot de afzet van overschot-
ten, premies voor het afslachten van rundvee e.d.).

Anders staat het daarentegen met de meeste voorgestelde ac-
ties op het gebied van de produktie(bedrijfs)structuur en de af-
zetstructuur. Hier gelden nog onverminderd de overwegingen,
die destijds ten grondslag lagen aan de formulering van art. 41
van het Verdrag. Of, en zo ja, in welke mate op dit terrein
met communautaire financiering kan worden ingestemd, moet m.i.
van geval tot geval kritisch worden bezien.

In het bijzonder het complex van sociale maatregelen ter be-
geleiding van de afvloeiing uit de landbouw moet m.i. worden
beschouwd als zaak die primair voor de nationale verantwoorde-
lijkheid komt en derhalve ook nationaal gefinancierd moet wor-
den. In dit verband zij gewezen op de verwevenheid van sociale
maatregelen in de landbouw met het gehele stelsel van nationale
volksverzekeringen.

3. Vervangende werkgelegenheid.

Een essentiële voorwaarde voor het welslagen van de voorgestane ontwikkeling is het scheppen van voldoende vervangende werkgelegenheid in andere sectoren van de samenleving. Als men 5 miljoen krachten in 10 jaar tijds uit de landbouw wil laten vertrekken - d.w.z. gemiddeld een half miljoen per jaar - dan vergt zulks belangrijke investeringen.

Op grond van een reeks veronderstellingen raamt de Commissie het bedrag dat nodig is ter stimulering van de particuliere investeringen en ter verbetering van de infrastructuur op f 7,2 miljard per jaar (par. 88). Zij gaat hierbij uit van een bedrag van f 54.000.- per arbeidsplaats, zonder echter rekening te houden met de voortgaande technologische ontwikkeling, waardoor dit bedrag in de toekomst ongetwijfeld sterk zal stijgen. Of met een subsidie van 10 - 25 % ter stimulering van particuliere investeringen volstaan kan worden, zoals de Commissie stelt, moet met name voor bepaalde gebieden in Frankrijk en Midden- en Zuid-Italië sterk betwijfeld worden. Er van uitgaande dat het aantal van 500.000 vertrekkenden per jaar voor de helft bestaat uit ouderen, waarvoor geen vervangende werkgelegenheid nodig is, en dat één extra arbeidsplaats in de industrie automatisch één extra arbeidsplaats in de dienstensector creëert, neemt de Commissie als werkhypothese dat volstaan kan worden met 80.000 extra arbeidsplaatsen in de industrie per jaar. Al deze veronderstellingen doen concluderen dat de raming van de jaarlijkse kosten op f 7,2 mrd. aan de zeer bescheiden kant is.

Daarbij komt nog, dat het voorziene migratietempo uit de landbouw weliswaar niet groter is dan de laatste 20 jaar het geval is geweest (10 mln. in de periode 1950-1970), maar het in de komende jaren meer en meer in concurrentie zal moeten treden met de groeiende afvloeiing uit de industrie op grond van genoemde technologische ontwikkeling. Ook uit dien hoofde mag nog op een extra investeringsbehoefte worden gerekend.

Juist dit aspect van de voorgestelde operatie - het creëren van voldoende zuigkracht van buiten de landbouw op mankracht binnen deze bedrijfstak - vormt naar mijn opvatting de achillespees van het programma. Het vereist een stuk complementair beleid, waaraan in het Memorandum geen uitwerking wordt gegeven.

fVer 120.000

4. Hervorming produktiestructuur.

Bij de maatregelen voor hen die in de landbouw blijven, staat voorop de modernisatie van de agrarische bedrijfsstructuur, culminerend in de ontwikkeling van bedrijfseenheden (de zgn. produktie-eenheden en moderne landbouwbedrijven) die qua oppervlakte grond, c.q. hoeveelheden produkt zeer belangrijk groter zijn dan het thans bestaande doorsneebedrijf. Een arsenaal van maatregelen, gepaard gaande met stimuleringspremies en subsidies wordt voorgesteld om dit proces in geforceerd tempo te voltooien. In dit kader zijn ook een groot aantal suggesties ten aanzien van het grondbeleid gedaan, die evenwel nog zo vaag zijn, dat van een afgerond beleidsbeeld geen sprake is. Dat neemt niet weg, dat juist deze paragraaf nog wel een aantal concrete aanknopingspunten biedt met het nationale beleid en hier en daar een uitbouw of verbetering daarvan kan betekenen. Op dit punt lijkt openstaan voor bestudering van nadere geconcretiseerde gedachten zinvol.

Voor de beoordeling van deze denkbeelden is m.i. van belang dat de uitvoering van een structuurprogramma voor de landbouw zal moeten steunen op de ontwikkelingslijnen die reeds bestaan. Deze vertonen een gevarieerd beeld. Naast bedrijfsvergroting - een versterking van het landbouwbedrijf in het horizontale vlak - vinden ook andere ontwikkelingen plaats.

In het bijzonder naarmate het agrarisch bedrijf een meer kapitaalintensief karakter krijgt en de landbouwproduktie - in engere zin - slechts één - weliswaar belangrijke - schakel vormt van een veel omvangrijker produktieproces in de sfeer van be- en verwerking, zijn belangwekkende ontwikkelingen gaande. Het landbouwbedrijf verbindt zich door verticale integratie in steeds sterkere mate met de be- en verwerkingsbedrijven en met de zgn. toeleveringsbedrijven.

Het gaat hier om een groeiende integratie van het landbouwbedrijf in eigenlijke zin met de gehele produktieketen, waarbij gelijktijdig bepaalde functies van het landbouwbedrijf worden afgestoten naar andere schakels in de bedrijfskolom, c.q. naar gespecialiseerde dienstverlenende bedrijven. Aldus zien wij bijv. de volgende ontwikkelingen:

- verticale banden met de verwerkende industrie en handel, hetgeen een belangrijke, spontaan groeiende, betere aanpassing van het aanbod aan de vraag in de hand werkt;

- banden met gespecialiseerde loonbedrijven, werktuigen-coöperaties en bedrijfsverzorgingsdiensten, die personeel en agrarische werktuigen ter beschikking stellen;
- de zekerstelling van de toelevering van grond- en hulpstoffen alsmede van een belangrijk deel van de financiering via het sterk groeiende afnemers- en leverancierskrediet.

Deze ontwikkeling maakt het waarschijnlijk, dat de aanpassingen in de landbouw een gevarieerd beeld zullen vertonen. Zij maken het naar mijn opvatting daarom ongewenst, te zeer het accent te leggen op het in het Commissiememorandum bepleite uniforme karakter van de "moderne landbouwbedrijven".

Niettemin bestaat bij mij wel begrip voor de overweging, dat het wenselijk kan zijn in het kader van de te voorziene verticale integratie, de positie van de eerste étape van de produktiekolom het landbouwbedrijf in eigenlijke zin, vooral gelet op het verlies aan functies, te versterken. Ook bedrijfseconomisch (produktiviteitsverhoging) is daartoe alle aanleiding. Maar m.i. dient de belangrijkste impuls hiertoe uit te gaan van het scheppen van de voorwaarden voor een belangrijke uitstoot van mankracht uit de landbouw, welke immers een spontane ontwikkeling in die richting sterk zal bevorderen. Een impuls gebaseerd op een reeks van subsidies houdt - afgezien van het scheppen van concurrentieproblemen - het gevaar in, dat een produktiestimulerend effect zal optreden. Dit gevaar wordt in het bijzonder in de hand gewerkt, omdat de normen waarop het "moderne landbouwbedrijf" gebaseerd is, tijdens de discussies in de Raad op aandrang van bepaalde andere Lid-Statens zeker nog aanzienlijk verlaagd zullen worden.

5. Juridische en fiscale aspecten.

In onmiddellijke samenhang met het voorgaande punt wordt in het Memorandum een enkel woord gewijd aan factoren van juridische, fiscale aard bij de vorming van grote produktie-eenheden en grote bedrijven. (par. 92-93).

Het lijkt mij inderdaad van belang dat nader aandacht wordt besteed aan de vraag in hoeverre bestaande wetgevingen belemmeringen voor de betrokkenen vormen bij aanpassing van de bedrijfsstructuur. Deze belemmeringen kunnen hetzij van fiscale aard zijn, hetzij van juridische indien de betrokkenen niet de

vrijheid hebben die rechtsvorm (vennootschap, vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, coöperatie) te kiezen die hen het beste past.

Ik ben van mening dat hierbij tevens onderzocht dient te worden in hoeverre de in de Lid-Staten bestaande wetgevingen op dit punt gelijke concurrentievoorwaarden binnen de hele Gemeenschap onmogelijk maken.

6. Aanpassing van de commercialisatie.

Er is een nauwe relatie tussen het zojuist onder punt 4 gesignaleerde accent, dat het Memorandum legt op de versterking van het landbouwbedrijf in het horizontale vlak en de voorstellen voor aanpassingen in de commercialisatie. In laatstbedoelde voorstellen grijpt de Commissie terug naar reeds eerder door haar uitgebrachte voorstellen voor de oprichting van de zgn. - eveneens, per produkt of sector horizontaal opgezette - bundeling van land- en tuinbouwbedrijven in zgn. producenten-organisaties. Deze voorstellen zijn tot dusverre niet in discussie geweest. In één sector - n.l. bij de marktverordening voor groenten en fruit (verordening 159/66) zijn bepalingen opgenomen welke een oprichting van deze groeperingen voor deze sector voorzien en nader regelen.

Het tot dusverre door Nederland ingenomen standpunt inzake dit onderwerp kan als volgt worden samengevat: Vormen van samenwerking tussen agrarische producenten moeten positief worden beoordeeld. In het kader van de groeiende verticale integratie van het eigenlijke landbouwbedrijf met de andere stadia in de produktiekolom lijkt het mij alleszins verantwoord dat de producenten in het eerste stadium zowel door aanpassingen in de individuele bedrijfsstructuur als door bundeling van het optreden ten aanzien van de afzet hun positie in de bedrijfskolom versterken. De noodzaak daartoe loopt evenwel van sector tot sector en van regio tot regio sterk uiteen.

Het éézijdige beklemtonen van een bepaalde richting moet ik derhalve verwerpen. Bij een uniforme communautaire regeling bestaat bovendien het gevaar dat de vergaande financiële ondersteuning communautair gefinancierd zal gaan worden, hetgeen met name ook problemen oproept in het vlak van de mededinging.

7. Vermindering van de oppervlakte cultuurgrond.

Over het uit de produktie nemen van landbouwgronden wordt in

het Memorandum opgemerkt, dat de tendenties tot overproduktie ten nauwste verband houden met zowel het teveel aan arbeidskrachten in de landbouw als de omvang van de oppervlakte cultuurgrond. Mits de zuigkracht van buiten de landbouw in voldoende mate blijft werken, zou dit niet alleen de vereiste armslag bieden voor de migratie van 5 mln. krachten, doch tevens een reductie van 5 mln. hectare cultuurgrond mogelijk maken.

Daaraan wordt gekoppeld een aantal voorstellen, gericht op het totstandbrengen van recreatieobjecten, natuurparken e.d.. Be- en herbebossingen zullen daarbij een belangrijke rol vervullen (ca. 80 %).

Opgemerkt zij, dat het uit de produktie nemen van gronden onderdeel uitmaakt van de landbouwpolitiek in de Verenigde Staten. De ervaring aldaar is evenwel geweest, dat dit beleid niet tot bevredigende resultaten heeft geleid. Daarbij is een factor van betekenis, dat het de minst produktieve gronden zijn die aan de produktie werden onttrokken.

Hoewel het Memorandum op dit onderdeel nog vele vragen onbeantwoord laat, mag zulks ons er m.i. niet van weerhouden, aan te dringen op een grondig nader onderzoek naar de mogelijkheden die hier wellicht aanwezig zijn. Voorts zij erin dit verband op gewezen, dat zich in Nederland, zij het nog op bescheiden schaal, analoge ontwikkelingen aftekenen in de zgn. bufferzônes en andere gebieden in Nederland, die een niet-agrarische bestemming zullen krijgen.

Voorzover hier sprake zou kunnen zijn van een gemeenschappelijke financiering is het denkbaar, dat langs deze weg bepaalde onderdelen van de begrotingen van de Stichting Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer, het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk alsmede het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening uit gemeenschappelijke bron gefinancierd zouden kunnen worden. Voorts kan worden aangevoerd, dat moet worden voorkomen, dat het verlaten van de cultuurgrond op een betrekkelijk willekeurige en sterk versnipperde wijze zou plaatsvinden. De aansluiting met in het bijzonder doelstellingen op het recreatief gebied zou dan volledig verloren kunnen gaan. Ook mogelijke andere bestemmingen (bijv. militaire) zouden niet gebaat zijn bij het op een versnipperde wijze verlaten van landbouwgronden. Dit laatste zou bovendien nieuwe "probleemgebieden" kunnen scheppen. Al deze verschillende

overwegingen doen mij tot de conclusie komen dat dit onderdeel fundamenteeler onderzocht zou moeten worden alvorens een definitief standpunt kan worden ingenomen.

8. Vermindering van het aantal landbouwers, omscholing e.d..

In het voorgaande zijn slechts de voornaamste hoekpunten van het programma aangeroerd. Daarbinnen bevindt zich nog een reeks van aanvullende c.q. begeleidende maatregelen met een ten dele sociale inslag. Zij beogen in het bijzonder het vertrek uit de landbouw te bevorderen, te vergemakkelijken c.q. de gevolgen in het sociale vlak te verzachten. Daaronder vallen ook voorstellen ten aanzien van omscholing en onderwijs. In het algemeen kan worden ingestemd met de strekking van deze voorstellen. Opgemerkt kan worden dat bedoelde maatregelen in verschillende Lid-Staten in vergelijkbare vorm reeds voorkomen, in andere daarentegen niet of nauwelijks. Een zekere mate van coördinatie lijkt stellig aan te bevelen. Een strak uniform regiem is hier niet op zijn plaats. Het beleid op deze terreinen moet voornamelijk een zaak van nationale verantwoordelijkheid worden geacht. Gemeenschappelijke financiering moet mitsdien worden afgewezen.

16 januari 1969.